

Протягом багатьох років свято народження Христа сповнювало українців вірою в кращу долю Вітчизни.

"...Чуєш? Бій вже клекоче. Слухай, слухай – дзвенить коляда..."

Для вояків ОУН-УПА Різдво завжди асоціювалося з надією на національне відродження рідного краю, здобуття Україною своєї державної незалежності. Тому на різдвяних листівках, які вони навіть у тяжких умовах підпілля намагалися виготовляти, щоб вітати друзів та рідних з Доброю Новиною – не лише янголи. Тут люди зі зброєю у руках ідуть поклонитися до скромної карпатської оселі, де Діва у вишиванці поєднала у собі риси їхніх матерів, коханих, сестер... Над хатиною сяє зірда – не радянська п'ятикутна, а ота справжня, Віфлеємська.

Як відзначає дослідник Руслан Забілий, в умовах визвольної боротьби, ці листівки були тим засобом, що у бойові будні повстанців вносили незбагненну Різдвяну містерію. Їх або малювали, або виготовляли за допомогою друкарських пристроїв, схованих зазвичай під землею, у криївках. Прикрашатися листівки могли нескладним візерунком з комбінації надрукованих літер, вітальними текстами. Поліграфічним же способом, з кольоровими малюнками, різдвяні листівки друкувалися закордонними частинами ОУН та представництвами Української Головної Визвольної Ради. У архівах збереглося чимало листівок, виготовлених у Німеччині, США, Канаді. Здебільшого вони поширювалися на еміграції, в Україну ж їх доставляли закордонні кур'єри ОУН.

Повстанці, перебуваючи у стані війни, усе-таки намагалися дотримуватися народних традицій, віддавати шану релігійним святкам, серед яких Різдво чи не найвеличніше. Народжувалися повстанські колядки, що несли у собі потужний енергетичний заряд, прагнення не відступати у боротьбі за волю України, надію на Божу допомогу у цій боротьбі. Ось слова Повстанської коляди:

*"Нова радість стала,
Яка не бувала
Над вертепом зірда ясна
Увесь засіяла.*

*Ой ти чуєш, брате,
Сумную новину:
Закували у кайдани*

Нашу неньку Україну.

*А Степан Бандера
На се споглядає
Здоймив руки до Ісуса,
Ісуса благає:*

*"Ісусе, мій милий,
Я Тебе благаю,
Поможи ми сю комуну
Вигнати із краю..."*

Але для багатьох і багатьох повстанців Різдво ставало тим днем, коли їхня душа відходила до Бога. Адже боротьба не припинялася, і варто лише подивитися хроніки 40-х – 50-х років. Сутички з НКВД-істами, бої, диверсії, засідки – величне свято супроводжували стрілянина та кров.

"Сьоме січня 1946 року. У селі Синягівка Збаражського району Тернопільської області енкаведисти знайшли криївку, де був підпільник Смерека і з ним чотири дівчини-підпільниці без зброї. Смерека до останнього боронить вхід до криївки, а вкінці у безвихідній ситуації постріляв усіх дівчат (між ним своїх двох сестер), а сам, важкопоранений і непритомний, попав у руки ворога, де невдовзі помер".

"Сьоме січня 1947 року. У лісі с. Сукіль (район Болехів Станіславської області) емведисти оточили у криївці повстанців Ворона, Соловія та Сосну. Завзято відбиваючись, повстанці знищили емведівського лейтенанта, а другого лейтенанта важко ранили та в безвихідній ситуації самі пострілялися.

Того ж дня на хуторі Підвал-Дроздовичі (район Городок, Львівська область) емведисти оточили в одній хаті підпільника Ігоря (крайовий референт пропаганди ОУН Львівського краю Володимир Херсонєць). Ігор веде бій сам один. Двічі емведисти закидають хату гранатами, думаючи, що Ігор уже вбитий, і обидва рази, підступивши до нього зовсім близько, падають по кілька вбитими від вогню його зброї. Вистрілявши свої набої, Ігор довгий час бореться здобутим у ворога автоматом. Вкінці емведисти підпалюють хату. Тоді, зовсім знесилений виливом крові, Ігор, щоб живим не датися, стріляється..."

Туга за білим Різдвом

"... Сьогодні на землі нашої Вітчизни, де панує московський більшовизм, не чути радісних дзвонів. Засмучена земля не чує пісень возвеличення Того, Хто її утворив, не ходять попід вікна колядники і не співають "Нова радість стала". Бо в цей день куються кайдани і будуються в'язниці. Люди моляться тайно, без радісного передзвіння різдвяних дзвонів", - писав часопис української діаспори у Лондоні "Визвольний шлях" за січень 1952 року. – "Пам'ятай, що Україна неупокорена, і сьогодні, в День Рождества Христового вона живе і кріпшає непоборною силою. В горах карпатських, в степах полтавських і яругах київських скрізь святкують Рождество Христове. В підземних

криївках збираються Христові меченесці, просять у Нього помочі в їх великому змагу за волю України. Благослови ж їх, Божий Сину, благослови мечі їхні! Підіймай цю Зорю українського змагу все вище і вище".

- І тоді, у 50-ті, і тепер, традиції святкування Різдва місцевою українською діаспорою трималися на вірі, на духовності, - розповідає історик Геннадій Іванущенко, котрий нині працює в Українській інформаційній службі (Лондон, Велика Британія). Закінчувався піст, люди йшли на різдвяну Службу Божу. Кутя, колядки... Намагалися підігнати справи, щоб побути з родинами. Багато працювали, тяжко. До речі – хлопці довго після війни ще не одружувалися і не приймали Британського громадянства. Сподівалися, що визвольна боротьба принесе успіх, і вони стануть громадянами України, повернуться на рідну землю. А пізніше, коли "дівчат розібрали", довелося одружуватися з англійками, шотландками. І, звісно, пішла асиміляція. На Різдво ті, хто мав зв'язки з "Краєм" - намагалися передати подарунки рідним. Українські організації присвячували Різдвяні числа газет темі визволення України. Адже бездержавна нація – то велика несправедливість, а Бог – завжди на стороні гнаних і поневолених.

"Різдво Христове повинне всіх нас об'єднати в одну суцільну українську родину, без різниці територіального походження, ідеологічних переконань, - читаємо у газеті "Українські вісті", що виходила у ті часи під керівництвом уродженця Охтирщини (нині Сумська область) Івана Багряного в Новому Ульмі (Німеччина). – Бо мета у нас одна і бажання ті самі, щоб у недалекому майбутньому на рідній, вільній Батьківщині славити Його, Ісуса малого".

А поки що – розкидані по всіх усядах українці обмінювалися різдвяними листівками, де писали "Просимо тебе, Царю, просимо всі нині, пошли долю, верни волю любій Україні!". Деяким з них доводилося стрічати Різдво у спекотній Австралії. У тих же "Українських вістях" за 1958 рік один з авторів з тугою пише про "Біле Різдво", якого так не вистачає багатьом українським емігрантам. "Ось уже який рік Різдво Христове я зустрічаю в Англії, і лише на один святвечір випав сніг. Для нас це було найкраще Різдво за останні 9 років. Ми тоді повиходили із бараків із свічками і стояли простоволосі й мовчазні, впиваючись небуденною красою: на свічі згори падали легенькі сніжинки, ліниво викручувалися і встеляли ґрунт білою-білою постіллю, ніби готуючи Землю для прийняття найчистішої Душі і Серця. Стояли ми, повні врочистості й благоговіння, і в кожного з нас тремтіло серце при згадці далеких-далеких зим дитинства, коли в цей вечір було обов'язково тихо, падав сніжок і біле довкілля очікувало на щось таємниче і радісне... Ми були тоді замалі, щоб розуміти сяйво зірки над Віфлеємом, але в зачатках нашої свідомості прихід маленького Ісуса обов'язково поєднувався з красою нашої степової зими...".

Біла зима, краєвиди України – на різдвяних листівках, що друкувалися в умовах еміграції. Виготовлялися вони не тільки для популяризації та нагадування про воюючу Україну. Насамперед розповсюджувалися серед української діаспори для збору коштів на підтримку боротьби в Україні. Архів УІС у Лондоні зберігає чимало з них. Багато – адресовані "Провіднику Степану Бандері", чий день народження, до речі, припадав на Новий рік – 1 січня. І зараз, дивлячись на них, читаючи сповнені віри рядки

колядок-молитов, не можеш залишитися байдужим. Бо та потужна енергетика не зникає з роками, бодай і повідходили уже з цього світу майже всі, хто стрічав Різдво у повстанських криївках. Залишаються живими їх палкі бажання "Щоб Україна могла радіти! Христос вродився! Славіте!".

При підготовці матеріалу використані документи архіву Української інформаційної служби в Лондоні.

Алла Акіменко, журналіст, [Сумський історичний портал](#)